

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО КЛАСИФІКАЦІЇ КРАЇН СВІТУ ЗА РІВНЕМ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Проаналізувавши існуючі підходи до класифікації країн світу за рівнем соціально-економічного розвитку, автором було виявлено, що наразі відсутній методичний підхід до класифікації країн світу за рівнем реалізації експортного потенціалу національної економіки. Автором було проаналізовано критерії міжнародних організацій та рейтингових агенцій щодо оцінювання експортного потенціалу національної економіки та виділено показники, які дозволяють диференціювати країни світу за даним критерієм. На підставі кластерного аналізу цих показників сформовано чотири групи країн. На основі кореляційного аналізу також обґрунтовано гіпотезу про наявність позитивного взаємозв'язку між економічним зростанням та реалізацією експортного потенціалу національної економіки у запропонованих ним групах країн.

Ключові слова: класифікація країн світу; рівень реалізації експортного потенціалу національної економіки; кореляційний аналіз; економічне зростання.

Радченко Л.Н. Методический подход к классификации стран мира по уровню реализации экспортного потенциала национальной экономики

Проанализировав существующие подходы к классификации стран мира по уровню социально-экономического развития, было обнаружено, что в настоящее время отсутствует методический подход к классификации стран мира по уровню реализации экспортного потенциала национальной экономики. Автором были проанализированы критерии международных организаций и рейтинговых агентств по оценке экспортного потенциала национальной экономики и выделены показатели, которые позволяют дифференцировать страны мира по данному критерию. На основании кластерного анализа этих показателей сформированы четыре группы стран. Используя инструменты корреляционного анализа, также обоснована гипотеза о наличии положительного взаимосвязи между экономическим ростом и реализацией экспортного потенциала национальной экономики в предложенных им группах стран.

Ключевые слова: классификация стран мира; уровень реализации экспортного потенциала национальной экономики; корреляционный анализ; экономический рост.

Radchenko L.M. The methodological approach to the classification of countries in terms of realization of export potential of a national economy

The existing approaches to the classification of countries by level of socio-economic development were analysed. It was found that there is currently no methodical approach to the classification of countries by level of the implementation of the export potential of the national economy. The author has analyzed the criteria of international organizations and rating agencies to assess the export potential of the national economy and highlighted indicators that differentiate countries according to this criterion. On the basis of cluster analysis of these indicators four groups of countries were formed. Using the tools of correlation analysis the hypothesis of a positive relationship between economic growth and the implementation of the export potential of the national economy in proposed groups of countries is substantiated.

Keywords: classification of countries; realization of export potential of a national economy; correlation analysis; economic growth.

В умовах поглиблення процесів глобалізації світової економіки конкуренція світових виробників за нові й існуючі ринки все більше загострюється, тому одним із найважливіших завдань для країни є розвиток експортного потенціалу національної економіки, що не можливо без підтримки національних експортерів із боку держави. Протягом останнього десятиліття спостерігається тенденція до збільшення обсягів світової торгівлі середньо- та високотехнологічною продукцією, яка виробляється не тільки в країнах Європи і США, а й в нових індустріальних країнах.

Водночас відставання України від провідних країн світу у даній сфері експорту, є однією з найбільш суттєвих проблем її економічного розвитку на сучасному етапі. Здебільшого сировинна спрямованість українського експорту, в якому переважають товари низького ступеня готовності, так звана технологічна «сировина», та середньотехнологічна продукція машинобудування, свідчить про неефективну реалізацію експортного потенціалу України. Відтак, на нашу думку, доцільним є дослідження зарубіжного досвіду державної підтримки експорту на національному і регіональному рівнях, причому для його

об'єктивного аналізу та оцінки доцільно систематизувати країни за рівнем реалізації експортного потенціалу національної економіки, визначивши критерії їх класифікації.

Проблемам типології країн світу за рівнем соціально-економічного розвитку присвячені наукові розробки В. Вольського, Б. Зіміна, П. Масляка, Я. Олійника, А. Степаненка, В. Макасовського, В. Дронова, В. Рома та інших [1, с. 67 – 82], в них автори використовували різні методики та різноманітні критерії об'єднання країн у типологічні групи. Суспільно-географічний аналіз країн світу в аспекті СОТ здійснювали Л. Немец і І. Кучер [2]. Незважаючи на наявність численних розробок у цій сфері, у сучасній науковій літературі відсутній теоретико-методичний підхід класифікації країн світу за рівнем реалізації експортного потенціалу національної економіки.

Метою даного дослідження є розробка власної типології країн світу за класифікаційної ознакою «рівень реалізації експортного потенціалу національної економіки» на основі аналізу показників, що використовуються міжнародними економічними організаціями для оцінки ефективності експортної діяльності країни.

Існуючі методичні підходи міжнародних організацій, таких як ООН, МВФ та Світовий банк, та окремих дослідників [1] зорієнтовані на визначення певних типів країн за рівнем соціально-економічного розвитку і враховують різноманітні критерії, основними з яких є:

1. макроекономічні показники (ВНП або ВВП, національний дохід на душу населення, особисте споживання на душу населення);
2. рівень життя населення (дитяча смертність, забезпеченість продуктами харчу-

вання, житлом, медичними послугами, предметами першої необхідності);

3. структура економіки (переважання промислового або сільськогосподарського виробництва, галузева структура промисловості: переважання видобувних чи обробних галузей);

4. структура експорту (переважання в ньому сировини або готової продукції);

5. продуктивність праці;

6. самозабезпеченість країни продуктами харчування;

7. рівень стабільності політичної системи, дотримання прав людини;

8. гострота соціальних проблем та ін.

Такі підходи, розроблені переважно на основі однієї із вищезазначених критеріальних ознак, не дають об'єктивної інформації про розвиток експортного потенціалу національної економіки. Наприклад, класифікація країн за методикою Світового банку не враховує галузеву структуру економіки, рівень продуктивності праці та не дає оцінку економічному потенціалу національного господарства країни.

Враховуючи відсутність у науковій літературі класифікаційного підходу до виділення країн за рівнем реалізації експортного потенціалу національної економіки, на основі результатів досліджень методичних і технічних вказівок, аналітичних та статистичних матеріалів, розроблених фахівцями Світового банку, Світової організації торгівлі, ЮНКТАД та інших міжнародних організацій [3 – 13], нами було виділено показники, які дозволяють провести типологічну диференціацію країн світу (табл. 1).

Таблиця 1

Показники, що використовуються для класифікації країн за рівнем реалізації експортного потенціалу національної економіки*

№ п/п	Назва показника	Джерело інформації
1	Експорт товарів на душу населення	Світовий банк (World Bank)
2	Експорт послуг на душу населення	
3	Середній приріст обсягу експорту товарів на душу населення за останні 5 років	Міжнародний торговий центр (ITC)
4	Середній приріст обсягу експорту товарів на душу населення за останні 5 років	
5	Питома вага національного експорту товарів у світовому експорті	Міжнародний валютний фонд (IMF); Організація країн економічного співробітництва і розвитку (OECD); Конференція ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD); Європейський Банк Реконструкції та Розвитку (EBRD)
6	Питома вага національного експорту послуг у світовому експорті	
7	Індекс «умов торгівлі»	Конференція ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD)

*розроблено автором за [3 – 13]

Для обґрунтування гіпотези про наявність позитивного взаємозв'язку між економічним зростанням та реалізацією експортного потенціалу національної економіки відповідно до запропонованої нами класифікації країн світу, а також виявлення впливу обсягів експорту товарів і послуг (взятого за поточними цінами та обмінними курсами) на зміну валового внутрішнього продукту країн у розрахунку на одну особу (взятого за поточними цінами та обмінними курсами) було проведено кореляційний аналіз, суть якого полягає в

дослідженні кількісної залежності певної величини від іншої величини (або декількох інших величин). Для аналізу залежності між показниками використаємо критерій Стюдента, та коефіцієнт детермінації (R^2) та коефіцієнти рівняння парного лінійного кореляційного зв'язку (a і b).

Для групи країн із високим рівнем реалізації експортного потенціалу, як видно з даних табл. 2, характерним є суттєвий вплив зміни обсягів експорту на ВВП на душу населення [14].

Таблиця 2

Кореляційно-регресійний аналіз взаємозв'язку між ВВП на душу населення та експортом для країн із високим рівнем реалізації експортного потенціалу

Країна	Періодспостережень, рр.	a	b	R^2
Данія	1993-2012	0,25	15049,25	0,964686
Великобританія	1993-2012	0,049	5699,894	0,922639
Іспанія	1993-2012	0,064	5767,431	0,939542
Італія	1993-2012	0,049	6668,986	0,95289
Китай	1993-2012	0,0024	215,9582	0,964695
Гонконг	1993-2012	0,03	16998,72	0,865089
Тайвань	1993-2012	0,032	8612,787	0,975353
Нідерланди	1993-2012	0,06	11810,90	0,95879
Німеччина	1993-2012	0,01	17566,43	0,909146
Португалія	1993-2012	0,221	4665,310	0,941748
Франція	1993-2012	0,045	8033,271	0,949044
Фінляндія	1993-2012	0,370	6787,241	0,970301
США	1993-2012	0,02	18056,45	0,88226
Швеція	1993-2012	0,17	11631,36	0,982877

Розраховано автором за даними

Для досліджуваних країн даної групи коефіцієнт кореляції R_{xy} наближається до 1 (в середньому дорівнює 0,959), що свідчить про сильний зв'язок між показниками. Значення лінійного коефіцієнта кореляції важливе для дослідження соціально-економічних явищ і процесів, розподіл яких близький до нормального. Коефіцієнт детермінації коливається від 0,92 до 0,98, крім Гонконгу (0,865089) і США (0,865089). Це свідчить про те, що від 92 до 98 % варіації ВВП пояснюється варіацією фактора – експорту товарів і послуг, а решта 2 – 8 % – впливом неврахованих факторів. Як видно з табл. 2, значний взаємозв'язок між змінами обсягів експорту товарів і послуг та ВВП на душу населення є характерним для підгрупи «класичних» країн-лідерів – Канади, Ізраїлю – коефіцієнт детермінації коливається від 0,92 до 0,98, виняток становить Норвегія ($R^2 = 0,346713$), що обумовлено значним впливом на розвиток економіки факторів неекономічного характеру. Відповідно до Рейтингу глобальної конкурентоспроможності Норвегія протягом

останніх 5 років не змінно посідає місця у першій п'ятнадцятці найбільш конкурентоспроможних економік світу, перебуваючи на стадії орієнтованості на інновації і отримавши найбільші бали за такими складовими як: інституції, макроекономічне середовище, вища освіта і професійна підготовка, рівень розвитку фінансового ринку, технологічна готовність та інновації [14].

У підгрупі нових індустріальних країн – Республіка Корея, Сінгапур, Таїланд, Малайзія, Філіппіни, Індонезія, Бразилія, Аргентина, Мексика, Індія – коефіцієнт кореляції R більше 0,9, що свідчить про сильний зв'язок між показниками (табл. 3).

Водночас коефіцієнт детермінації для Індії дорівнює 0,631489. Це свідчить про те, що Індія використовує менш відкрити модель економічного розвитку та перебуває на початковому етапі реалізації нової агресивної зовнішньоторговельної стратегії.

Кореляційно-регресійний аналіз взаємозв'язку між ВВП на душу населення та експортом для країн із середнім рівнем реалізації експортного потенціалу

Країна	Період спостережень, рр.	a	b	R ²
Канада	1993-2012	0,09	-1201,44	0,921127
Норвегія	1993-2012	0,02	28205,86	0,346713
Ізраїль	1993-2012	0,431	8217,113	0,98903
Південна Корея	1993-2012	0,21	10822,01	0,907147
Сінгапур	1993-2012	0,027	6860,551	0,908977
Індонезія	1993-2012	0,07	12311,79	0,969655
Індія	1993-2012	0,12	-5068,67	0,631489
Польща	1993-2012	0,0029	275,9624	0,990925
Чехія	1993-2012	0,051	2051,427	0,988169
Угорщина	1993-2012	0,124	1992,164	0,975805
Румунія	1993-2012	0,099	2355,873	0,965411
Білорусь	1993-2012	0,1292	361,7892	0,883217
Україна	1994-2012	0,1241	744,4417	0,969023
Росія	1994-2012	0,0445	-36,0833	0,972388
ОАЕ	1999-2012	0,05	30470,72	0,628538
Венесуела	1993-2012	0,1152	943,0421	0,792303
Азербайджан	1995-2012	0,1764	299,4801	0,987423

Для країн, які перебувають на завершальному етапі технологічної перебудови економіки, а саме нових членів ЄС (Польщі, Чехії, Словаччини, Угорщини, Румунії, Болгарії, Словенії, Естонії, Латвії, Литви, Мальти, Кіпру), країн Східної Європи (України, Росії, Білорусі), Хорватії, Казахстану, Чилі, Аргентини коефіцієнт детермінації коливається від 0,88 до 0,99. Аналіз коефіцієнтів регресійних рівнянь та детермінації країн-нових членів ЄС свідчить їхню зацікавленість у пришвидшенні інтеграційних процесів з метою досягнення ефектів добробуту і масштабу для глобалізованого ринку. Особливістю країн СНД є значний вплив на економічне зростання негативних інституціональних факторів, зокрема політичної нестабільності у країні, ступеня недовіри населення країни до політичної влади, рівня корупції. У деяких країнах ці фактори виявляються більш вагомими, ніж економічні складові. Так, Україна згідно з щорічною доповіддю, яку складає Світовий Економічний Форум, посідає переважно перше місце за даними показниками. Також країни з середнім рівнем реалізації експортного потенціалу мають проблеми щодо переорієнтації в умовах глобальної нестабільності світової економіки зовнішньоекономічних векторів.

Щодо групи нафтодобуваючих країн (Саудівська Аравія, Кувейт, ОАЕ, Катар, Іран, Ірак, Венесуела, Лівія, Азербайджан) варто

відмітити, лише для Азербайджану 98 % варіації ВВП пояснюється варіацією фактора – експорту товарів і послуг, а для Венесуели і ОАЕ – вплив неврахованих факторів коливається від 30% до 40%. Регресійний аналіз, наведений у табл. 4, для країн із низьким рівнем реалізації експортного потенціалу (Єгипет, Алжир, Туреччина, Пакистан, Перу, Уругвай, а також Сербія, Боснія, Македонія, Албанія, Грузія, Вірменія, Туркменістан, Молдова, Киргизстан і т.д.) та таких, які мають монотоварний (спорадичний) характер експорту (Сомалі, Уганда, КНДР та інші) свідчить, що лише для Ефіопії, яка має незначні обсяги експорту товарів і послуг, економічний розвиток на 70% пояснюється чинниками не пов'язаними з експортом.

Отже, здійснивши аналіз методичних і технічних вказівок, аналітичних і статистичних матеріалів, розроблених фахівцями міжнародних організацій, нами було запропонована типологія країн світу за рівнем реалізації експортного потенціалу національної економіки.

В результаті оцінювання впливу експортного потенціалу на економічний розвиток країн світу отримали підтвердження, що між економічним зростання національної економіки та розвитком її експортного потенціалу існує пряма залежність, що свідчить про переважання у структурі світового господарства відкритого типу економіки, конкурентні переваги якої пов'язують із міжнародною торгівлею.

Кореляційно-регресійний аналіз взаємозв'язку між ВВП на душу населення та експортом для країн з низьким рівнем реалізації експортного потенціалу і з монотоварним (спорадичним) характером експорту

Країна	Період спостережень, рр.	a	b	R ²
Вірменія	1993-2012	1,5072	-26,6897	0,882449
Єгипет	1993-2012	0,0357	597,6515	0,720266
Ефіопія	1993-2012	0,0398	127,7569	0,312942
Уганда	1993-2012	0,0926	210,3474	0,961164

Перспективою ж подальших наукових розвідок цього напрямку стане можливість використання показників, застосованих в рамках міжнародних методики, в розробці універсальної методики оцінювання експортного потенціалу на різних рівнях (інтеграційне утворення, національна економіка, регіон, ТНК, галузь, підприємство).

ЛІТЕРАТУРА

1. Социально-экономическая география зарубежного мира / Под ред. В.В. Вольского. – 2-е изд., испр. – М.: Дрофа, 2003. – 560 с.

2. Немец Л., Кучер І. Суспільно-географічний аналіз країн світу в аспекті СОТ [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://dspace.univer.kharkov.ua>

3. The Trade Performance Index: [background paper / the supervisor Friedrich von Kirchbach]. Switzerland: The International Trade Centre Market Analysis Section, 2000. – P. 11 – 15.

4. Country Market Analysis Profiles: [Benchmarking of National and Sectoral Trade Performance and Competitiveness / the supervisor Friedrich von Kirchbach]. Switzerland: The International Trade Centre Market Analysis Section, 2003. – P. 8.

5. Buturac G. Vertical specialization and intra-industry trade: the case of Croatia / Goran Buturac, Edo Rajh // Economic research. – 2006. – №1. – P 19.

6. Greenaway D. Vertical and horizontal intra-industry trade: A cross-industry analysis for the United Kingdom / D. Greenaway, R. C. Hine, C. R. Milner // Economic Journal. – 1995. – № 105. – P. 505 – 518.

7. Algieri B. Trade Specialization Patterns: The Case of Russia / B. Algieri // BOFIT Discussion Papers. – 2004. – № 19. – P. 29.

8. The Trade Performance Index: [technical notes / Mimouni M., Fontagne L. and F. von Kirchbach]. – Switzerland: International Trade Center Market Analysis Section, 2007. – P. 11

9. Lafay G. The Measurement of Revealed Comparative Advantages [International Trade Modeling] / G. Lafay, M. G. Dagenais, P. A. Muet. – London: Chapman & Hall, 1992. – P. 209 – 234.

10. Damuri Y.R. Integration and Trade Specialization in East Asia / Yose Rizal Damuri, Raymond Atje, Arya B. Gaduh. – Jakarta: Centre for Strategic and International Studies, 2006. – P. 13 –14.

11. Zaghini A. Trade advantages and specialization dynamics in acceding countries / A. Zaghini // Working

paper [European Central Bank]. – 2003. – №249. – P. 11

12. Alessandrini M. The trade specialization of sane: evidence from manufacturing industries / Michele Alessandrini, Michael Enowbi Batuo. – London: University of London, 2008. – P. 8.

13. Herfindahl index [Електронний ресурс]: The Free Encyclopedia Wikipedia. - Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Herfindahl_index.

14. Статистична база даних ЮНКТАД. – Режим доступу: <http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx>.

REFERENCES

Alessandrini, M. The trade specialization of sane: evidence from manufacturing industries / Michele Alessandrini, Michael Enowbi Batuo. – London: University of London, 2008. – P. 8.

Algieri, B. Trade Specialization Patterns: The Case of Russia / B. Algieri // BOFIT Discussion Papers. – 2004. – № 19. – P. 29.

Buturac, G. Vertical specialization and intra-industry trade: the case of Croatia / Goran Buturac, Edo Rajh // Economic research. – 2006. – №1. – P 19.

Country Market Analysis Profiles: [Benchmarking of National and Sectoral Trade Performance and Competitiveness / the supervisor Friedrich von Kirchbach]. Switzerland: The International Trade Centre Market Analysis Section, 2003. – P. 8.

Damuri, Y.R. Integration and Trade Specialization in East Asia / Yose Rizal Damuri, Raymond Atje, Arya B. Gaduh. – Jakarta: Centre for Strategic and International Studies, 2006. – P. 13 –14.

Greenaway, D. Vertical and horizontal intra-industry trade: A cross-industry analysis for the United Kingdom / D. Greenaway, R. C. Hine, C. R. Milner // Economic Journal. – 1995. – № 105. – P. 505 – 518.

Herfindahl index [Електронний ресурс]: The Free Encyclopedia Wikipedia. - Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Herfindahl_index.

Lafay, G. The Measurement of Revealed Comparative Advantages [International Trade Modeling] / G. Lafay, M. G. Dagenais, P. A. Muet. – London: Chapman & Hall, 1992. – P. 209 – 234.

Nemets, L., and Kucher, I. Suspil'no-geografichniy analiz kraïn svitu v aspekti SOT. – <http://dspace.univer.kharkov.ua>.

Statistichna baza danikh YuNKTAD [UNCTAD statistical database]. – Re-zhim dostupu:

<http://unctadstat.unctad.org/TableView/tableView.aspx>.

«Sotsialno-ekonomicheskaya geografiya zarubezhnogo mira» [Социально-экономическая география зарубежного мира] / Pod red. V.V. Vol's'kogo. – 2-e izd., ispr. – Moskva: Drofa, 2003.

The Trade Performance Index: [background paper / the supervisor Friedrich von Kirchbach]. Switzerland: The International Trade Centre Market Analysis Section, 2000. – P. 11 – 15.

The Trade Performance Index: [technical notes / Mimouni M., Fontagne L. and F. von Kirchbach]. – Switzerland: International Trade Center Market Analysis Section, 2007. – P. 11.

Zaghini A. Trade advantages and specialization dynamics in acceding countries / A. Zaghini // Working

paper [European Central Bank]. – 2003. – №249. – P. 11

Радченко Людмила Николаевна,
ассистент,
Полтавский национальный технический
университет имени Юрия Кондратюка,
E-mail: radchenko.14@gmail.com

Radchenko Lydmila Nikolaevna,
Assistant,
Poltava National Technical
Yuri Kondratyuk University,
E-mail: radchenko.14@gmail.com